

Policy Brief Signalling Outside in: October 2024: key trends & advices

L.S. Voor deze briefing zijn ruim 200 observaties en ontwikkelingen onderzocht op hun onderlinge samenhang en trendmatige relevantie. In deze policy brief behandelen we de belangrijkste trends, inclusief adviezen daar waar de UT handelingsperspectief heeft. Het is de tweede in [een reeks](#); de groep is inmiddels uitgebreid met collega's van BMS, M&C, SBD en SU.

We zijn gestart met schrijven in de week van prinsjesdag. Evident dat we informatie uit het 'regeerprogramma' en de miljoenennota en rijksbegroting hebben meegenomen. Doel van deze beleidsneutrale briefing is om met key trends & advices inspiratie te geven voor een duurzame en proactieve universiteit.

De volgende is gepland voor April 2025. We breiden het team graag uit met geïnteresseerden van buiten S&P. Immers: hoe breder de blik, hoe meer observaties en hoe scherper de adviezen! Reacties zijn van harte welkom via Lisette Woud (l.a.Woud@utwente.nl) of Inge Broekman (i.broekman@utwente.nl)

Verschillende in de briefing van februari geïdentificeerde trends, zetten door. Universiteiten en de UT als een ervan, staan onder financiële druk in een mate die ongeëvenaard is. Instellingen hebben minder te besteden en de overheidsfinanciering zal verder afnemen. De autonomie van universiteiten staat gevoelsmatig onder druk, net als de academische vrijheid van wetenschappers. We zien daarnaast ontwikkelingen rondom instroom en veranderingen in de omstandigheden van studenten en medewerkers.

Deze ontwikkelingen vinden plaats in een periode waarin nationalistisch gedachtegoed toeneemt en anti-establishment bewegingen zich duidelijker manifesteren. Hoe de kloof tussen universiteit en samenleving zich laat omschrijven, hangt af van het perspectief dat je kiest. Zijn universiteiten elitaire instituten, of slagen ze er simpelweg niet genoeg in om de brug te slaan naar wat de maatschappij echt nodig heeft? Laten we kijken naar de geïdentificeerde trends.

Trend 1: Teruglopende overheidsfinanciering en verschuivende investeringsrichting

- Financiële middelen voor universiteiten, zowel voor onderwijs als onderzoek, lopen terug. De Nederlandse overheid heeft een bezuiniging van 1 miljard euro aangekondigd.¹

¹ Uit de UNL samenvattende analyse van de Rijksbegroting en Regeerprogramma (bezuinigingen):

- Sectorplanmiddelen blijven, schrappen middelen starters- en stimuleringsbeurzen.
- Lagere investering in o.a. grootschalige wetenschappelijke infrastructuur en Regieorgaan Open Science NL.
- Bevestiging taakstelling als gevolg van minder internationale studenten.
- Langstudeerboete wordt uitgewerkt in overleg met instellingen.
- Subsidietaakstelling verdeeld over de ministeries: OCW-begroting lijkt m.n. bij NWO tot bezuiniging te leiden.
- Bezuiniging op Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp: zo stopt bijvoorbeeld het kennis- en capaciteitsopbouwprogramma Orange Knowledge Programme (OKP).

- Het wordt moeilijker fundamenteel onderzoek te financieren en eerdere initiatieven om werkdruk in universiteiten te mitigeren, worden door het huidige kabinet tenietgedaan.²
- In de breedte wordt gekozen om te investeren in initiatieven die direct(er) effect hebben op de samenleving en industrie, we zien dat op twee manieren geclusterd:
 - Thematisch: Chiptech, klimaat, defensie.
 - Geografisch: regionaal, nationaal, Europees.

Trend 2: Autonomie in de knel door sterker sturende overheid

- Maatregelen van de overheid hebben een beperkende werking op de autonomie van universiteiten:
 - Door wetgeving zoals bijvoorbeeld de Wet internationalisering in Balans die het moeilijker maakt om Engelstalige (bachelor)programma's aan te bieden.
 - Doordat middelen tijdelijk en voor specifieke doelen ter beschikking worden gesteld (LLO-Katalysator, Beethoven).
- De overheidsbezuinigingen (uit trend 1) maken dat instellingen afhankelijker worden van alternatieve financieringsinstrumenten. Hierbij zijn andere partijen betrokken waardoor de autonomie van instellingen risico loopt omdat wetenschappers zich hebben te verhouden ten opzichte van externe partijen en hun wensen. Een voorbeeld daarvan is de Europese Commissie die ook meer gaat sturen op de richting van onderzoek en innovatie.
- Er bestaat een constante spanning tussen instellingen onderling en met de overheid. De overheid geeft aan te sturen *omdat* de sector in hun ogen te weinig zelfregulering laat zien. Zelfregulering is echter ingewikkeld. De instellingen zijn verschillend (regio, aanbod, algemeen, technisch, oprichtingsmoment) en hebben verschillende belangen. Omdat alle instellingen vergelijkbare financiële problemen hebben in de huidige bekostigingssystematiek, lijkt overleven belangrijker dan samen optrekken.³

Trend 3: Krimpende jongerenpopulatie en toenemende internationale concurrentie

- Demografisch loopt het aantal jongeren binnen Nederland terug.
- We zien wereldwijde verschillen in beleid rondom internationale studenten. Veel hoger onderwijsinstellingen werven over de hele wereld. Dit maakt dat de effecten op de UT van veranderingen in beleid in andere landen moeilijk te voorspellen zijn.
 - In tegenstelling tot Nederland zetten andere landen de deur wijd open voor internationale studenten (Duitsland, Ierland, Frankrijk, China).

² Analyse Regeerprogramma (UNL): De door Dijkgraaf ingezette instrumenten voor rust in het bestel zijn veelal teniet gedaan. Het kabinet zet nadrukkelijk in op valorisatie ('kennis naar de markt brengen') al is nog onbekend hoe dit zich al dan niet vertaalt naar financiële middelen. Er wordt bezuinigd op het Fonds voor Onderzoek en Wetenschap en de vierde en vijfde rondes van het Nationaal Groeifonds vervallen.

³ Zolang bv. student gebonden financiering bestaat, hebben alle instellingen belang bij meer studenten.

- Landen die eerder de deur sloten voor internationale studenten, zetten die juist weer open nu daar duidelijk wordt wat de impact ervan is (Denemarken, VK).
- De wereldwijde arbeidsmarkt is zeer competitief: dit maakt het moeilijk voldoende (internationaal) talent te werven en behouden voor Nederland.
- De Europese Commissie stimuleert internationale samenwerking en ervaringen voor studenten door Erasmus+ budget te verhogen en door drempels voor European Universities (zoals ECIU) weg te nemen.

Trend 4: Veranderende omstandigheden die het studentenleven bemoeilijken

- De huidige studentengemeenschap krijgt minder te besteden. De 2023-2024 verhoging van de basisbeurs voor uitwonende studenten (inflatiecorrectie) was slechts tijdelijk en de langstudeerboete lijkt realiteit te worden.⁴ Studenten hebben ook minder mogelijkheden om uit huis te gaan (door hoge prijzen en krappe woningmarkt). Dit soort factoren hebben als consequentie dat de druk om te presteren toeneemt. Ook zijn er minder mogelijkheden voor extra curriculaire activiteiten.
- De keuzes die jongeren maken, sluiten beperkt aan bij wat de arbeidsmarkt (met krapte in de volle breedte) nodig heeft. Jongeren kiezen meer op basis van interesse en drive dan op baankansen. Nu al enige tijd het aantal functies in de techniek sector sterk groeit, blijft het aantal gevraagde afgestudeerden achter. Als opleidingen er niet in slagen studenten te werven, bestaat het risico dat bedrijven zelf gaan opleiden. BNationaal onderzoekt het kabinet dwingend opleidingskeuzes.⁵
- In de vorige briefing deelden we al de trend van het dalende instroomniveau. De scores van Nederlandse jongeren op taal en wiskunde dalen. Hierbij vullen we nu aan dat opvalt dat ook de manier waarop jongeren leren verandert. Ze staan continu in contact met de buitenwereld, hebben ongelimiteerd toegang tot informatie, gebruiken verschillende leermiddelen door elkaar en lezen minder dan vorige cohorten.

Trend 5: Toenemende druk voor universitaire staf door interne en externe spanningen

- Issues op de werkvloer (vaak negatief correlerend met well-being) halen het nieuws. Bij universiteiten over de hele wereld zien we (media en daardoor bestuurlijke) aandacht voor zaken die te maken hebben met (sociale) veiligheid in het hoger onderwijs.
- Onrust in de samenleving zoals wereldwijde ontwikkelingen zoals de volatiele situatie in Gaza en Libanon (eerder Iran) uiten zich en hebben invloed op de universitaire gemeenschap. Protesten tonen gevoeligheden en veranderen de context van het werk (denk ook aan kennisveiligheid).

⁴ Analyse Regeerprogramma (UNL): In het Regeerprogramma staat dat deze wordt uitgewerkt in overleg met uni's, hogescholen en studenten. Het is nog onduidelijk in welke vorm en per welk jaar maar de taakstelling is in de Rijksbegroting opgenomen.

⁵ Analyse Regeerprogramma (UNL): Voor het WO lijkt de beperking niet zozeer op studiekeuze restrictie (zoals bij MBO), maar meer op het beschikbaar houden van Engelstalige opleidingen "voor bepaalde opleidingen voor strategische tekortsectoren, bijvoorbeeld in bèta en techniek, en met het oog op regionale omstandigheden".

- Medewerkers hebben om te gaan met dalende middelen, dreigende bezuinigingen en negatieve publieke opinie over wetenschap.

Trend 6: Worsteling rondom leven lang ontwikkelen (LLO)

We observeren twee sub-trends die het belang van LLO onderstrepen en daarnaast twee sub-trends die het daadwerkelijk realiseren van LLO belemmeren.

- Bedrijfsleven, overheden en kennisinstellingen roepen om het hardst om het belang van LLO-aanbod. Terecht, want onderwijs en scholing zijn belangrijke determinanten voor optimalisatie en groei van de arbeidsproductiviteit.
- Jongeren kiezen een studie gebaseerd op hun interesse en houden maar beperkt rekening met de vraag van de arbeidsmarkt. Na afstuderen is vervolgens behoefte aan bij- en omscholing: daar bestaat een vraag naar LLO.
- Werknemers met een scholingsvraag krijgen hier beperkt tijd voor. Universiteiten zijn hierop geen uitzondering: de werkdruk is te hoog om daadwerkelijk verder te kunnen ontwikkelen.
- LLO behoort niet tot de (publiek) gefinancierde kerntaak van kennisinstellingen. Dit belemmert het starten en verder ontwikkelen van LLO-aanbod.

Deze trends tonen de urgentie om te handelen. Ze raken de UT namelijk nog meer dan andere instellingen. We zijn immers niet alleen een van de kleinsten van de Nederlandse publieke universiteiten maar ook, in vergelijking met de andere technische, het minst prominent. Ook werken we, opnieuw vergeleken met onze 4TU con-collega's, het meest arbeids- en kapitaalintensief. Kortom: tijd om hand in eigen boezem te steken en niet arrogant te zijn. De volgende adviezen zijn gebaseerd op de ontwikkelingen waarin de UT een eigen handelingsperspectief heeft.

Advies 1: Teruglopende overheid financiering en verschuivende investeringsrichting

- In tijden van schaarste en bezuinigingen kunnen we niet alles blijven doen. Het kwam in de vorige briefing ook ter sprake. Het is belangrijker dan ooit om keuzes te maken:
 - Maak als organisatie duidelijke keuzes om verdere (financiële) achteruitgang en daarmee inmenging van buiten te voorkomen.
 - Maak gebruik van bestaande samenwerkingen voor doorontwikkeling in gekozen opleidingen en vakgroepen.
 - Strijd samen met andere universiteiten voor meer middelen vanuit overheid en bedrijfsleven.
- Geopolitieke ontwikkelingen hebben alternatieve financiering tot gevolg. Zo komt funding beschikbaar voor bijvoorbeeld de defensie-industrie en daarmee samenhangende dual-use onderzoeksactiviteiten die bovendien een meer stringente vertrouwelijkheid vereisen in de manier van samenwerken. Andere sectoren waarvoor, aansluitend bij actuele ontwikkelingen, middelen in het vooruitzicht worden gesteld, zijn chiptechnologie en klimaat.

- De Europese commissie gaat op basis van het Draghi rapport middelen beschikbaar stellen voor regio-ontwikkeling met als sleutelbegrippen gezonde concurrentie en implementeerbare innovatie. Het binnenhalen ervan vraagt een andere benadering van onderzoekers. In plaats van schrijven voor grote projecten en grants ligt de nadruk op het verwerven van middelen voor deelonderzoeken: onderdelen binnen programma's van industriële consortia.

Advies 2: Autonomie in de knel door sterker sturende overheid

- Zet proactief in op samenwerking om belangen gezamenlijk kenbaar te maken én om samen naar oplossingen te zoeken voor de grote vraagstukken die er liggen. Een helder beeld wie we zijn en waar we naartoe willen (zie advies 1), helpt bij het gericht bepalen met welke instellingen we welke belangen delen.
- Wees transparant, onderzoek en deel; wees niet te bang om op bepaalde gebieden wat autonomie op te geven. Onderschat het belang van communicatie, en de manier waarop, niet. Sluit aan bij landelijke initiatieven zoals het in oprichting zijnde Nationaal Expertisecentrum Wetenschap & Samenleving (NEWS).
- Behoud kernwaarden zoals academische vrijheid en maak helder wat dat precies betekent.

Advies 3: Krimpende jongerenpopulatie en toenemende internationale concurrentie

- Bedenk inhoudelijk en organisatorisch welke groepen (internationale) studenten we willen opleiden voor welke sectoren en hoe we het aanbod inhoudelijk en qua naamgeving zo kunnen maken dat het aansluit bij de wensen van potentiële (internationale) studenten.⁶
- Zorg voor programma's die het aantrekkelijk maken voor internationale studenten om in Nederland te blijven door samen te werken met (regionale) overheid en bedrijfsleven.
- Onderzoek de mogelijkheden van double degrees met instellingen buiten Nederland om meer internationale studenten te kunnen opleiden op basis van Europese regelgeving.
- Zoek alternatieven voor het aantrekken van studenten zoals nu bijvoorbeeld wordt gedaan met het voorbereidingsjaar voor de master.

Advies 4: Veranderende omstandigheden die het studentenleven bemoeilijken

- Houd rekening met de veranderende omstandigheden waarin en de toenemende financiële druk waaronder jongeren studeren. Maak bewust keuzes, houd focus op studentenwelzijn en onderzoek wat nodig is om het concept 'more than a degree' voor de UT in stand te houden.
- Studenten en de arbeidsmarkt zijn onze belangrijkste stakeholders. (Gebruik) onderzoek (naar) studiekeuzeprocessen om in opleidingen elementen die studenten van nu belangrijk

⁶ Analyse Regeerprogramma (UNL): Het kabinet geeft aan onder andere toe te werken naar vormen van capaciteitsbekostiging voor hogescholen en universiteiten.

vinden (zoals duurzaamheid) zichtbaar te maken voor studietoekers. Zoek bij de ontwikkeling van het onderwijs meer en expliciet aansluiting bij de arbeidsmarkt.

- Zorg ervoor dat docenten zich kunnen ontwikkelen om aan te blijven sluiten bij de veranderende studenten.

Advies 5: Toenemende druk voor universitaire staf door interne en externe spanningen

- Zorg ervoor dat alle betrokken partijen (WP, HR, DE&I team) in zowel beleid als uitvoering een gelijkwaardige rol hebben.
 - B.v. betrek early career wetenschappers (via P-Nut, Young Academy Twente, Female Faculty Network, AP-Net etc) voor het identificeren van knelpunten in de gemeenschap en het bedenken van creatieve oplossingen.
- Kies je scope of influence in omgaan met bezuinigingen en negatieve publieke opinie:
 - Wees expliciet over de publieke taak van universiteiten en laat de maatschappij met voorbeelden zien wat het belang is van de universiteit op korte en lange termijn.
 - Maak keuzes die uitlegbaar zijn aan de maatschappij. Als we dingen doen die we niet kunnen uitleggen, vraag je dan af waarom we ze doen en overweeg te stoppen.

Advies 6: Worsteling rondom leven lang ontwikkelen

- Zorg ervoor dat het LLO-aanbod aansluit bij de sterktes van de UT; maak keuzes op welke thema's LLO-aanbod wordt ingezet.
- Organiseer (vervolgens) het LLO-aanbod in co-creatie met het bedrijfsleven en op een manier die aansluit bij de wensen van medewerkers (denk aan deels online, in eigen tijd en buiten standaard werktijden). Dit zorgt ervoor dat wordt aangesloten bij de daadwerkelijke vraag en biedt ook de mogelijkheid het eigen reguliere curricula up-to-date te houden.
- Ontwikkel LLO-aanbod zodanig dat het ook gebruikt kan worden in het reguliere curriculum.
- Zet binnen de UT in op verandering naar een cultuur waarin naast erkenning en waardering ook expliciet ruimte is voor de ontwikkeling van het individu.

P.S. Deze briefing is beleidsneutraal opgesteld op basis van observaties verzameld in de periode februari 2024 tot en met augustus 2024. Voor de inhoud van hebben we gebruik gemaakt van *reading reality*, het 'ijsberg model' en *system thinking*. S&P geeft met deze briefing invulling aan haar rol de UT te voorzien van relevantie informatie van buiten de UT die invloed kan hebben op de (langere termijn) strategie en het beleid van (onderdelen van) de UT.